

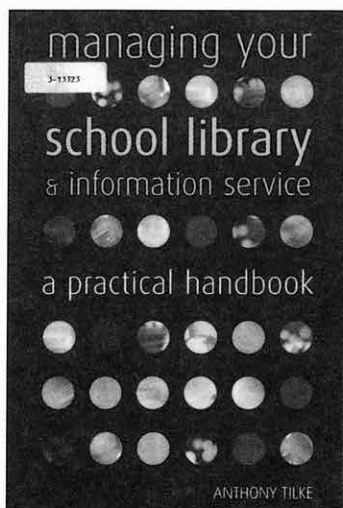

Könyvtárostánár és/vagy menedzser?

Manapság sokkal több tudnivaló van, és sokkal több forrás áll a rendelkezésünkre, mint eddig valaha is. A diákokat arra bátorítják, hogy legyenek önállóak az ismeretszerzésben, hogy maguk irányítsák tanulásukat, de ennek a folyamatnak a segítése hatalmas kihívás az iskolai könyvtárak számára. A sokszor szűkös anyagi körülmények között dolgozó iskolai könyvtárosoktól azt várják, hogy bőséges és gazdag információs környezetet biztosítsanak a diákok számára. Az iskolai könyvtár feleljen meg az állandó változásoknak, de ugyanakkor biztosítson „nyugodt kikötőt” a diákok számára, ahonnan elindulhatnak felfedezni a végtelen és zavaros ’információs tenger’.

A kötet előszavában fogalmazza meg ezeket a gondolatokat Gillian Cross, az ismert angol gyermekkönyv író. A szerző, Anthony Tilke az angolszász (brit, ausztrál) tapasztalatokra és kutatásokra építve írta meg könyvét, bár a kötet írásakor egy japán nemzetközi iskola könyvtárának és információs központjának a vezetője volt, egyébként tudható róla, hogy már máskor is dolgozott nemzetközi iskolai könyvtárakban.

A kötet alcíme szerint kézikönyv a középiskolai könyvtárosok számára. Tilke olyan menedzsment módszerek mutat be, melyek meghatározhatják az isko-

TILKE, Anthony
Managing your school library and
information service : a practical
handbook / Anthony Tilke. –
London, Facet, 2002. XXVI, 285 p.
ISBN 1-85604-437-8

lai könyvtárosok munkáját az elkövetkezendő években/évtizedben. Ezért nem foglalkozik külön fejezetben az információs technológia kérdéseivel, ugyanis szerinte az egész kötetet áthatja az új technológiák és az ahhoz kapcsolódó feladatok, az elsajátítandó képességek kérdése, másrészt úgy gondolja, hogy mire a túl sok technikai információ a polcokra kerül a könyv már elavulna,

Tilke számos, az életből vett példával támasztja alá mondandóját. Utalást találunk korábbi vizsgálatok eredményeire, bemutat érdekes esettanulmányokat és hozzáfűzi a könyvtárosok véleményét, tanácsait. Ez lehetővé teszi, hogy a témát több szemszögből is megismerhessük, különböző megoldásokat kapva a problémákra.

Az *első fejezetben* az iskolával mint szervezettel foglalkozik, bemutatva azt a környezetet, amiben a könyvtár létezik, a könyvtáros dolgozik. A könyvtárosnak ismernie kell szűkebb és tágabb környezetét, jó kapcsolatokat kell fenntartania az igazgatójával és persze a gazdasági vezetővel is, s természetesen az iskola diákjaival, az egykori diákokkal, a szülőkkel, a különféle helyi közösségekkel, tanácsadói szolgáltatásokkal (pl. pedagógiai intézetek), önkormányzattal. Ismernie kell az iskola és a könyvtár lehetőségeit, adottságait, az iskola pedagógiai és nevelési programját, az iskolára és a könyvtárra vonatkozó törvényeket és szabályokat is.

A *második fejezetben* a szerző körvonalazza az iskolai könyvtárosok szerepkörét, és összefoglalja azokat a képességeket és tudásbázist, amellyel a könyvtárosoknak rendelkezniük kell munkájuk megfelelő ellátásához.

Az iskolai könyvtárosok három fő szerepkörét emeli ki, hozzárendelve a megfelelő részfeladatokat is:

1. A tanulást elősegítő környezet és lehetőségek kialakítása;
2. A könyvtár vezetésével kapcsolatos (menedzsment) feladatok;
3. Tanácsadói feladatok – kapcsolatok ápolása;

A könyvtárosoktól elvárható szakmai ismereteket is három részre osztotta (pedagógiai ismeretek, könyvtárosi ismeretek és információtechnológiai ismeretek). Tilke a pedagógiai ismeretek fontosságát külön is hangsúlyozza. Véleménye szerint csak könyvtárostanárok (pedagógiai és könyvtárosi végzettséggel egyaránt rendelkezők) tudják megfelelően ellátni az iskola könyvtárosi teendőket. Sajnos, Angliában (sem) nagy az arányuk az iskolai könyvtárakban, de a szerző szerint biztató jelenség, hogy számuk folyamatosan nő. Egy 2000-ben az Egyesült Királyságban végzett felmérés szerint az iskolai könyvtárakban alkalmazottak 36,6% – csak könyvtáros, 3,6%-a könyvtárostanárnő, 14%-a csak tanár végzettségű. Elszomorító tény viszont, hogy az iskolákban – általános és középiskolákban egyaránt – 45,8%-ban „valaki más” – nyug-

díjas, önkéntes, diákok, az iskola nem pedagógiai végzettségű alkalmazottja – látja el a könyvtárosi teendőket.

A harmadik fejezetben a tanulási környezettel és lehetőségekkel foglalkozik. Az iskolai könyvtár feladata az iskolában folyó oktató és nevelőmunka segítése. Tilke szerint sokan ezt rosszul értelmezve, támogató, de passzív szerepnek tekintik és az együttműködésben rejlő lehetőségeket nem tartják fontosnak. A szerző egy 1994-es brit vizsgálat alapján az iskolákat négy csoportban osztotta a szerint, hogy az iskolai könyvtárak milyen hatást gyakorolnak a tanulás és tanítás folyamatára az adott iskolában:

- ☉ „Hagyományos iskolák”, ahol elvárják a könyvtár jelenlétét, de a könyvtárost nem vonják be a tanítási, tanulási folyamatba és nem él határozott kép a tanároknak az iskolai könyvtárról.
- ☉ „Csak nevükben rugalmas iskolák” (nominally flexible) ahol a tanárok „jó dolognak” tartják a könyvtárat, de nincsenek különösebb elvárásai vele szemben. A diákok használják a könyvtárat, ha küldik őket, de nem tudnak önállóan kutatni, inkább a könyvtáros segítségét kérik.
- ☉ A „fejlesztő iskolák” (developmental), ahol fontosnak tartják a diákok könyvtárhasználatát. Az egyéni feladat megoldás és projektek készítése nagy szerepet játszik a tanulásban. A tanár segítséget és támogatást vár el a könyvtártól és a könyvtárostól. Fontosnak tartják a diákok könyvtárhasználatát, a tanulók a könyvtáros segítségét kérik, ha nehézségbe ütköznek.
- ☉ *Iskolák, ahol forrásokra épülő ismeretsajátítás folyik* (resource-based learning) esetében, a tanuláson van a hangsúly, nem a tanításon. A tanárok kollegát és „szövetséget” látnak a könyvtárosban. A diákok a „tanulás központjának” tekintik a könyvtárat.

Tilke nagyon fontosnak tartja a tanárok és a könyvtárosok hatékony együttműködését az oktatás színvonalának emelésében.

Az iskolai könyvtár legfőbb feladata az iskola oktatási és nevelési céljainak támogatása. Ezek a célok az iskola tantervében fogalmazódnak meg, ezért

nélkülözhetetlen, hogy az iskolai könyvtáros alaposan ismerje és tudja, mit tehet e célok megvalósítása érdekében.

A *negyedik fejezetben* ezért az iskolai könyvtár tantervhez kapcsolódó feladatairól olvashatunk. Itt fogalmazza meg azokat a készségeket és képességeket, melyeket a tanulóknak el kell sajátítaniuk a hatékony ismeretszerzéshez.

Az információs műveltséghez szükséges képességeket *Carolyn Markuson* felosztását követve négy nagy csoportba osztja:

1. *Önmenedzselési készségek* – reális célok kitűzése; hatékony időtervezés; csoportmunka képessége; a könyvtárak és a számítógép információkeresésben betöltött szerepének megértése;
2. *Tanulási készségek* – skimming, skanning; értő figyelem, kérdezőskultúra; vizsgákra, tesztekre való ismétlés, újratanulás képesség stb.
3. *Információkeresési készségek* – könyvtárhasználati ismeretek; keresési technikák ismerete (Boole algebra); CD-ROM, internethasználat stb.
4. *Kutatási készségek* – jegyzetelés írott szövegből, élőbeszédre; a talált információ elemzése, csoportosítása, értékelése; bibliográfiák, hivatkozásjegyzékek készítése stb.

Ebben a fejezetben azt emeli ki a szerző, hogy mennyire fontosnak tartja az iskolai könyvtárosok oktatással kapcsolatos feladatait. Sokan az iskolai könyvtárosokat nem tekintik tanároknak, pedig e szerepük több formában is megvalósulhat – klasszikus osztály vagy csoporttanítás (könyvtárhasználati ismeretek oktatása), együtt tanítás a szaktanárral (team-teaching), kis csoportos munka támogatása és az egyéni tanulás irányítása és segítése.

Az *ötödik fejezetben* Tilke az iskolai könyvtári politikával/irányelvekkel foglalkozik, melyek kidolgozása véleménye szerint elengedhetetlen a fejlődéshez. Természetesen minden iskola különböző, ezért nem adhat konkrét javaslatokat az egyes iskolai könyvtárak irányelveinek kialakításához. A 2001-ben kiadott IFLA/UNESCO iskolai könyvtárakra vonatkozó irányelveinek (IFLA/UNESCO School Lib-

rary Manifesto) figyelembe vételével azonban, minden iskolai könyvtár kialakíthatja a rövid és hosszú távú céljait, terveit, hogy ezeket kiindulópontnak használva a fejlődésükhöz.

A *hatodik fejezetben* azokról a menedzsment ismeretekről, készségekről, képességekről olvashatunk, melyek használatával az iskolai könyvtáros hatékonyabban tudja vezetni könyvtárát. A szerző szerint ezeket az ismereteket és kompetenciákat sokan alulértékelik a könyvtárszakmai és technológiai ismeretekkel szemben. Ilyen ismeret például az idő hatékony kihasználása (időmenedzsment), a pénzgazdálkodás, a lehetőségekről való tájékozódás, a források menedzselése, ellenőrzése, értékelése, stb. Az iskolai könyvtárosoknak szükségük van rugalmasságra, vezetői készségekre, az emberekkel való hatékony kommunikálás képességére és a dolgokhoz való aktív hozzáállásra.

A *hetedik fejezetben* a szerző az iskolai könyvtár pénzügyi menedzseléséről ír. Tilke szerint hasznos lehet, ha az iskolai könyvtárosnak vannak könyvelési alapismeretei, mivel köztudottan szűkös anyagi keretek közt gazdálkodnak. A keveset nehezebb úgy beosztani, hogy a pénzünkért megfelelő minőségű ellenértéket kapjunk.

Bármilyen nagyságú az iskolai könyvtár költségvetése az iskolai könyvtárosnak tudnia kell, hogy:

- ☉ a források végesegek;
- ☉ sokan vetélkednek az elérhető pénzösszegekért;
- ☉ a költségvetés menedzselését sokat kell gyakorolni, és figyelni kell mások módszereit;
- ☉ az iskolának érzékelnie kell azokat az előnyöket, melyek az iskolai könyvtár anyagi támogatásából származnak.

Olvashatunk még arról, hogy mik a költségvetés alapelemei, hogyan pályázzunk, miért van szükség revízióra.

A *nyolcadik fejezetben* arról ír a szerző, hogy a könyvtár fizikai elhelyezése és berendezése mennyire fontos lehet a hatékony tanuláshoz. Olvashatunk a könyvek praktikus elhelyezéséről, az egészségügyi és biztonsági előírásokról, a megfelelő világítás és bútorzat szerepéről.

A *kilencedik fejezetben* az állományfejlesztés fontosabb szempontjaival foglalkozik a szerző. Kiemeli, hogy az iskola tantervének, a tanulók tanulási stílusának és egyéni szükségleteinek figyelembe vételével kell beszerezni a dokumentumokat. Olvashatunk az állomány kiválasztásának szempontjairól, a különféle beszerzési módokról és állomány kezeléséről.

A *tizedik fejezetben* az iskolai könyvtárak által nyújtott szolgáltatásokat veszi a szerző szemügyre, mégpedig menedzsment szempontok alapján.

A következő témákról olvashatunk ebben a részben: esettanulmány egy zenei gyűjtemény kialakításáról egy iskolai könyvtárban; a könyvtár fizikai állományától független szolgáltatások szerepe és lehetőségei az iskolai könyvtárakban – internet, iskolai könyvtári honlap, számítógépes katalógus, intranet, e-mail; Olvasóvá nevelés (reader development) – kapcsolatok kiépítése a közkönyvtárakkal; a Könyv Világ Napjának (World Book Day) ünneplése, gyermekkönyvdíjak. Angliában két gyermekkönyvnek kiosztott díj létezik – a Carnegie Award (legjobb gyerekkönyv), és a Kate Greenway Award (legjobb gyermekkönyv illusztráció), – melyek odaítélését különleges figyelem kíséri. A díjazottak listáját már április közlésezzik, a díjkiosztás júliusban van a British Library-ban. A diákok csoportokban beszélgetnek a listán szereplő könyvekről, majd megosztják véleményüket más csoportokkal, és javaslatokat tesznek a győztes kötetre. A végső döntést egy gyermekkönyvtárosokból alakult zsűri hozza meg. A www.ckg.org.uk tudhatunk meg többet erről a mozgalomról; Marketing, reklám és public relations tevékenység az iskolai könyvtárban – SWOT elemzés az iskolai könyvtárban, marketing mix (4P).

A *tizenegyedik fejezetben* a szerző folyamatos ellenőrzésre és értékelésre bízta a könyvtárosokat. Nehéz meghatározni azt, hogy mitől is lesz egy iskolai könyvtáros munkája eredményes és mitől jó egy iskolai könyvtár állománya, de Tilke próbál olyan szempontokat megadni, melyek segítségével valóban mérhető lehet munkájuk hatékonysága és álló-

mány minősége. Segítséget ad az állomány mennyiségi és minőségi elemzéséhez. Válaszol olyan kérdésekre, hogy ki és mikor végezze az értékelést, elemzést, mit tegyenek a kapott eredményekkel.

Az *utolsó fejezetben* foglalkozik a szerző az iskolai könyvtárak jövőjével, amely természetesen szorosan kapcsolódik az információs technológia nagy arányú fejlődéséhez, amivel az iskolai könyvtáraknak lépést kell tartaniuk. A szerző szerint két szóban foglalhatjuk össze a jövőt: **rugalmasság és az alapelvek követése**. Az elkövetkezendő években az iskolai könyvtáraknak alkalmazkodniuk kell az újfajta felhasználói elvárásokhoz és a technológiához, de a túlzott rugalmasság gyengítheti az ellátás színvonalát, ezért szigorú alapelvekre van szükség. Ezek az alapelvek az iskola oktatási és nevelési programjában fogalmazódnak meg, és meg kell jelenniük az iskolai könyvtár irányelveiben is. Az új funkcióknak, feladatoknak, szolgáltatásoknak ezek-

hez az elvekhez kell igazodniuk annak érdekében, hogy az iskolai könyvtár az egész iskolai közösség központja lehessen.

Anthony Tilke könyve az angol hagyományokhoz híven, gyakorlati oldalról közelíti meg az iskolai könyvtárakban folyó munkát. A kötet 2002-ben jelent meg, de a téma, melyet tárgyal nagyon aktuális: hogyan tehetjük az iskolai könyvtárosok munkáját hatékonyabbá, az iskolai könyvtárakat kihasználtabbá, hogyan válhatnak az iskolai élet „motorjává”.

Véleményem szerint érdemes lenne a könyv lefordítását is mérlegelni, – esetleg csak egyes fejezeteket lefordítani belőle –, mert olyan menedzsment megközelítésben tárgyalja az iskolai könyvtárosok munkáját, mellyel eddig még nem találkozhattunk a hazai gyakorlatban.

Bognárné Lovász Katalin

Megjelent az Országos Széchényi Könyvtár és az Arcanum Adatbázis Kft. Közös kiadásában a **Magyar Könyvészet 1921-1944 c. CD-ROM**. A lemez ára 6250.-Ft (Megvásárolható a könyvtár főbejáratánál lévő Széchényi Ferenc Könyvesboltban, ill. megrendelhető a kiadvany@oszk.hu címen).

A Magyar Könyvészet 1921-1944 a Magyarországon nyomtatott könyvek szakosított jegyzéke c. retrospektív nemzeti bibliográfia a két világháború közötti időszak szellemi öröksége számbavételének és a korszak tudományos kutatásának egyik alapvető fontosságú eszköze. Az Országos Széchényi Könyvtár Retrospektív bibliográfiai osztálya által szerkesztett és 1980 óta megjelent hét kötet tartalmi válogatás nélkül közli a korszak mindenkor állományait között megjelent könyvek, évkönyvek (az iskolai értesítők kivételével), címtárak naptárak, almanachok, testületi és kongresszusi kiadványok, valamint a felsőfokú tankönyvek leírásait. A tudományos jellegű gyűjteményes művekről és a szépirodalmi antológiákról analitikus leírások készültek, amelyek feltűntetik a kötetben közölt tanulmányokat. A CD-ROM a hét kötet szkennelt oldalai mellett a könyvészet betűrendes mutatóját, a pótlásokat és a hibajavításokat tartalmazza. A betűrendes mutató több mint 185 ezer tétel. A mutatótételek hivatkozásaira kattintva a szkennelt kötet megfelelő oldala, pótlás esetében a sorszámozott tétel jelenik meg. Az adatbázis használatáról, a keresés módjáról a CD-ROM súgója, az egyes részokról pedig a használati útmutatók tájékoztatnak.